

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Monumenta Paderbornensia

Ferdinand <Paderborn, Bischof, II.>

Lemgoviae, 1714

Clades Variana.

urn:nbn:de:hbz:466:1-8040

Pag. 19

C 2

NO-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

lato super eate, quatuor comitac.

CLA-

CLADES VARIANA. MEMORIÆ SACRUM

EN. UBI. ROMANÆ. CLADIS. MONUMENTA. SUPERSUNT
 VARUS. ET. ARMINIO. STRATUS. AB. HOSTE. JACET
 ET. CAMPO. IN. MEDIO. NOTUM. VICTORIA NOMEN
 SERVAT. ADHUC. NOSTRIS. INCLYTA. TEMPORIBUS
 AUSPICIIS. RAPUIT. PUBES. GERMANA. SECUNDIS
 IMPERII. GEMINAS. NOBILE. PIGNUS. AVES
 DESINAT. EUPHRATES. PARTHOS. MEMORARE. TRIUMPHOS
 CLARIOR. EST. CÆSO. LUPPIA. QUINCTILIO
 REDDIDIT. ILLE. JOVI. CRASSORUM. SIGNA. LATINO
 HIC. AQUILAS. VICTOR. POSSIDET. USQUE. SUAS.

FERDINANDUS. DEI. ET. APO-
 STOLICÆ. SEDIS. GRATIA. EPISCOPUS
 PADERBORNENSIS. COADJUTOR. MO-
 NASTERIENSIS. S. R. I. PRINCEPS. CO-
 MES. PYRMONTANUS. ET. LIBER. BA-
 RO. DE. FURSTENBERG.

VARIANÆ CLADIS. PÆNE. EXITIABILIS. ROMA-
 NIS. CÆSARE. AUGUSTO. AD. TEUTOBURGIEN-
 SEM. SALTUM. INTER. AMISII. ET. LUPPIÆ. FON-
 TES. ARMINIO. DUCE. A. CHERUSCIS. BRU-
 CTERIS. MARSIS. ET. CONTERMINIS
 GENTIBUS. ILLATÆ

M. H. P.

C 2

NO-

CLA-

NOTE.

1. CLADES VARIANA.] Nota hæc clades, quam ex auctoribus antiquis Vellei, lib. 2. Strabo lib. 7. Tacit. lib. 1. 2. 12. Annal. Suetonius in Augusto cap. 23. in Tiberio cap. 17. Florus lib. 4. cap. 12. Dio Cassius lib. 56. Plinius lib. 7. hist. natur. cap. 45. Seneca epist. 57. Zonaras Annal. tom. 2. Orosius hist. lib. 6. cap. 21. Maniliuspoëta lib. 1. Ex recentioribus vero præter alios innumeros Philipp. Cluver. lib. 3. German. antiq. cap. 19. Joannes Horrion lib. 2. Panegyr. Paderb. cap. 9. Bernardus Mollerus in descript. Rheni lib. 5. Pideritius in chron. Lippiens. Stangevolius lib. 1. Annal. Circ. Westphalici, Bucherius in Belgio Romano, partim prolixius descripsérunt, partim breviter commemorarunt, partim erudite & diligenter illustrarunt.

2. EN UBI ROMANÆ CLADIS MONUMENTA SUPER-SUNT.] Verus h̄ic Romanæ cladis monstratur locus, quem Urspergensis, Nauclerus, & alii Augustam Vindelicorum; Moguntiam Æneas Silvius; Duisburgum Clivorum Aventinus & Joannes Tybius in antiq. Duisburgi; in Misniam Irenicus; Strombergam Joannes Gigas, & hunc sequutus Joannes Baptista Nicolosius; nonnulli ad Embaram flumen, ubi vicinum Cliviæ oppidum Dinslackum visitur, falso transtulerunt. Repugnant enim horum opinioni, aut errori potius, & communem certamque de loco designato sententiam confirmant complura monumenta, pleraque ex veterum Romanæ historiæ scriptorum testimoniis observata, atque etiamnum conspicua: nimirum mediis Germaniæ fines, quatenus ex continuis bellis Romanis fuit cognita. Velleius l. 2. quo proposito (Varus) medium ingressus Germaniam, velut inter viros pacis gaudentes dulcedine, jurisdictionibus agendoque pro tribunali ordine trahebat festiva. At illi, in summam socordiam perduxere Quintilium usque eō, ut se Pretorem Urbanum in foro jūs dicere; non in mediis Germaniæ finibus exercitui præesse crederet. Via & iter à Rheno ad Visurgim in Cheruscorum fines,

fines Dio l.c. Quia autem Romanos multos apud Rhenum, multos apud se versari videntes, rebellionem palam attentare non audebant, Varum ita acceperunt, ut omnibus ejus iussis obtemperaturi viderentur, proculque eum à Rheno in Cheruscorum fines, & ad flumen Vixurgim abduxerunt. Habitum viæ, sive montes, saltus, silvæ, paludes, aggeres, pontes. Velleius l. c. Exercitus omnium fortissimus, inclusus silvis, paludibus, insidiis ab eo hoste ad internacionem trucidatus est. Tacit. 2. Ann. Præmiso Cæcina, ut occulta saltuum scrutaretur, pontesque & aggeres humido paludum & fallacibus campis imponeret. Diol. c. Erant montes, quæ Varus tum ducebant, convallibus crebris intercepti ac inæquales: arbores autem dense, ac immodicæ proceritatis, quibus Romani ante hostium adventum cœdendis, viamque parando, & quæ opus habebant, pontibus jungendo defatigati fuerant, &c. Locum modo ibi, ut in monte silvis obsoito, opportunum nati, castra fecerunt, &c. postridie progressi sunt in locum nemore vacnum. Zonaras l.c. Illum cum suis legionibus in densis & impeditis silvis versantem, ex improviso pro notitia locorum, qua minimè patebat exitus, circumtenerunt. Ultima Bructerorum sedes inter Amisiam & Luppiam amnes, haud procul Teutoburgensi saltu. Tacit. 4. an. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum; quantumque Amisiam & Luppiam amnes inter vastatum, haud procul Teutoburgensi saltu, in quo reliquæ Vari legionumque insepultæ dicebantur. Aliso & cladi, & tumulo legionum propinquus. Velleii 2. Ann. Lucii etiam Cœditi præfecti castrorum eorumque, qui unâ circumdati Alisone immensis Germanorum copiis obsidebantur, laudanda virtus. Tacit. 2. Annal. Cæsar audito castellum Lupiæ flumini adpositum obfideri, sex legiones eò duxit, neque Cæsari copiam pugnæ obfessores fecere, ad famam adventus ejus dilapsi. Tumulum tamen nuper Varianis legionibus stratum, & veterem aram Druso sitam disjecerant. Restituit aram, tumulum iterare haud visum; & cuncta inter castellum Alisonem, ac Rhenum novis limitibus aggeribusque permunita. Si itaque in mediis

C 3

Ger-

Germaniæ finibus, inter Rhenum & Visurgim, in Teutoburgensi saltu, prope Amisiam Luppiamque amnes, ultimos Bructerorum, Alissonem, aram Drusi, & tumulum Varianarum legionum, duce Arminio à Cheruscis, Bructeris, Marsis & conterminis gentibus Variana clades sit facta; certum & manifestum est, alium ejus locum assignari non posse, quam medium Paderbornam & Dethmoldiam vel Hornam inter, ubi omnes expressas à Velleio, Tacito & Dione ~~ad eum~~, clarissimè representat situs. Duo prætereari, Rubeus & Oſſeus, sive Rodenbecke & Knockenbecke / per Sendæ desertum saltui Teutoburgensi proximum defluentes; ille ab aquis sanguine infectis, hic ab injectis ossibus appellatus: ubi ossa humana, diversi generis arma & numismata, in quibus Julii Cæsaris, Octavii Augusti imagines, atque inscriptiones agnoscere potuerunt, reperta, magni cum Romanis initi prælii memoriam conservarunt: & demum non Westphali tantum & Paderbornenses scriptores, Bernardus Mollerus in descript. Rhen. lib. 5. Hamelman. de genealog. & famil. Comit. & Baron. infer. Saxoniar. Angar. & Westphal. Reineccius in not. ad Poëtam Anonym. de gest. Carol. M. Meibomius in Irminsul. Horrion in panegyr. Pad. lib. 2. c. 9. Pideritius in chron. Lipp. Stangevol. lib. 1. Annal. Varum cum exercitu hic cæsum tradidere: Verum etiam plurimi externi, Cuspinian. in Agust. Lazius lib. 1. comment. Reipubl. Rom. cap. 8. Lindenbroch. in hist. Arminii, Carion in chron. l. 3. Pighius in Hercul. Prodicio, Lipsius in Tacit. Serar. lib. 1. rer. Mogunt. Althamerus in Tacit. de morib. German. Broverus lib. 1. Annal. Trevir. David Chytr. in orat. de Westphaliâ, Calvisius, Iſac. Pontanus lib. 1. orig. Franc. cap. 9. Tescbemach. in chron. Cliviae March. Joannes Henricus Hagelgans in suo Arminio an. 1643. edito, Gratianus Episcopus Amerinus in vita Card. Commendoni lib. 2. Per Westphalos iter vertit, visis circa Paderbornam campis saltibusque Variand olim clade, & Arminii victoria claris. Quæ loca adhuc post tot sæculorum spatiam à Germanis, cum gloria & ostentatione Majorum suorum virtutis, monstrantur.

3. VA-

3. VARUS ET ARMINIO STRATUS AB HOSTE JACET.] Tacit. lib. 1. Ann. Sed *Varus*, fato & vi *Arminii* cecidit. Cum enim metueret, ne vivus in hostium potestatem veniret, sibi ipsi manus intulit. Dio lib. 56. Ideo *Varus* aliique primores, jam acceptis vulneribus, cum metuerent, ne vel in hostium potestatem vivi venirent, vel ab infensissimo hoste interficerentur, sibi ipsi manus attulerunt. Velleius lib. 2. Duci plus ad moriendum quam ad pugnandum animi fuit, quippe paterni avitique exempli successor se ipsum transfixit. Tacit. 1. Ann. Et cladis ejus superstites pugnam aut vincula elapsi, referebant, primum ubi vulnus *Varo* adactum; ubi infelici dextra, & suo iclu mortem invenerit. Zonaras Annal. tom. 2. Itaque *Varus* & præcipui quique vulnerati, metuentes ne vivi in hostium potestatem venirent, ultro sibi necem consciverunt. Non sine causa duram captivitatem, aut acerbam mortem a Germanis timuit, quibus adeo invitus, ut abditum mortui corpus effoderint, laceraverintque Flor. lib. 4. cap. 12. *Ipsius* quoque consulis *corpus*, quod militum pietas humi abdiderat, effossum. Velleius lib. 2. Vari corpus semiustum hostilis laceraverat feritas, caput ejus abscissum, latumque ad Marobodium, & ab eo missum ad Cæsarem, gentilitii tamen tumuli sepultura honoratum est. Qualis autem genere, ingenio, moribusque fuerit, & quibus rebus tantum sui Germanorum odium incurserit, Vellei l. c. prodidit. *Varus* Quinctilius illustri magis, quam nobili ortus familia, vir ingenio mitis, moribus quietus, otio magis castrorum, quam bellicæ assuetus militiae; pecuniæ vero, quam non contemptor, Syria, cui præfuerat, declaravit, quam pauper divitem ingressus, dives pauperem reliquit. Cur illustri magis ob recentes magistratus & honores, quam nobili sive antiqua familia ortum afferat, Carolus Patinus de familiis Roman. admiratur; cum Livio teste, An. U. C. 350. M. Quinctilius *Varus* Tribunus militum consulari potestate, Dictator vero clavi figendi causa, A. U. C. 421. Cn. Quinctilius creati fuerint. Interim qualicunque loco natus fuerit, non poterant Germani avaritiam ejus, & imperandi modum tolerare. Dio l. c. Ubi autem Quinctilius *Varus*, Germania post administratam Syriam

riam præfectus, rebus ibi gubernandis susceptis imperare, pecuniasque uti à subditis exigere, Germani ejus incepit non tulerunt, primoribus ipsorum amissum principatum desiderantibus, vulgo consuetam rerum rationem peregrine dominationi anteferente. Oderant prætereal libidinem ac superbiam. Flor. l. 4. c. 12. Quippe Germani vici magis, quam domiti erant, moresque nostros magis, quam arma induerant, sub Imperatore Druso. Postquam vero ille defunctus, Varius Quinctilius libidinem ac superbiam, haud secus, quam saevitiam odisse cœperunt. Orosius lib. 6. cap. 21. Quinctilius Varus cum tribus legionibus à Germanis rebellibus, mira superbia atque avaritia in subjectos agens, funditus deletus est. Zonaras l. c. Sed cum Quinctilius Varus Germaniae præpositus, eos subito ac penitus ab inveterata consuetudine revellere aggredetur, superbeque & avare ut mancipiis imperaret, ferre non potuerunt. His ille moribus & vitiis causam bello præbuit; infidiis vero & cladi occasionem dedit falsa ejus de Germanis opinio, socordia, & militum dissipatio. Velleius l. c. Is cum exercitui, qui erat in Germania, præasset, concepit esse homines, qui nihil præter vocem haberent hominum; quique gladiis domari non poterant, posse jure mulceri. At illi in summam socordiam perduxerè Quinctilium, usque eo, ut se Prætorem Urbanum in foro jus dicere, non in mediis Germaniae finibus exercitui præesse crederet. Flor. l. c. Ausus ille agere conventum; & in castris se direxerat, quasi violentiam barbarorum & licitoris virgis, & præconis voce posset inhibere. Diol. c. Ibi summa in pace ac amicitia erga eum viventes, in hanc eum opinionem adduxerè, quasi possent absque militum opera in servitute contineri. Igitur Varus neque milites, quod in hostilio fieri debet, uno loco continuit. Præcipue vero securitas, & nimia fiducia in eo arguitur. Flor. l. c. tanta erat pacis fiducia, ut ne prædicta quidem, & prodita, per Segesten unum principum, conjuratione commoveretur. Itaque improvidum, & nihil tale metuentem, improviso adorti, quum ille (O securitas!) ad tribunal citaret, undique invadunt. Vellejus l. c. Id Varo per virum ejus gentis fidelem, clarique nominis Segesten indicatur, negat

negat itaque se credere, solumque benevolentiae ex merito aestimare, nec diutius post primum indicem secundo relictus est locus. Dio l. c. Jam fidente rebus Varo, ac nihil tale expectante; ac non modo fidem omnem iis, qui rem, ut erat, suspicantes, eum, ut caveret sibi, monebant, abrogante, sed etiam objurgante eos, quod frustra sibi timerent, ac illos in invidiam vocarent, repente ex composito quidam ex longinquis Germani insurgunt. Hinc illæ Segetis apud Tacit. I. Ann. querelæ: *Ego raptorem filiæ meæ Arminium apud Varum, qui tum exercitui presidebat, reum feci, dilatus segnitia ducis, quia parum praesidii in legibus erat, ut me & Arminium, & conscos vinciret flagitavi: testis illa nox, mibi utinam potius novissima! quæsecuta sunt, defliri magis, quam defendi possunt.* Orta velaucta hujusmodi fiducia ex conviviis, & assidua consuetudine cum Arminio & Sigimero. Diol. c. Erant inter eos, qui confiraverant, & belli, quod tum conflabatur, præcipui Arminius & Sigimerus, semper cum Varo conversantes, & piusque convivantes. Defuit demum consilium Velleius lib. c. Ex quo apparet, Varum sanè gravem & bona voluntatis virum, magis Imperatoris defectum consilio, quam virtute destitutum militum se magnificentissimumque perdidisse exercitum. Unde Tiberius proximo anno in Germaniam missus, cum animadverteret, Varianam cladem temeritate & negligentia ducis accidisse, nihil non de consilii sententia egit; semper alias sui arbitrii, contentusque se uno, tunc, præter consuetudinem, cum pluribus de ratione belli communicavit; curam quoque solito exactiorem præstii. Suetonius in Tib. cap. 18. Sed et si culpa Vari ignominiosa clades contigerit; maneat tamen manetque in pluribus locis celebribus memoria nominis ejus: nam *Varisberg*, vulgo *Forstenberg*, nobilium *Virginum Collegium* in *Clivia*, *Vari montem*, *Pighius* in *Hercule Prodicio*; *Varburgum*, insigne ditionis *Paderbornensis oppidum Variburgum* Serar. I. 3. rerum Mogunt. notat. 29. ad vitam S. Bonifacii, interpretantur. Nec minori ratione sunt qui putent, *Varenholtum* in comitatu Lippiensi; in dioecesi Monasteriensi *Varendorpum* urbem, & *Varlariam* Præmonstratense cœnobium à Varo appellari, atque illud *Vari pagum*, hoc *Vari castra* significare.

D

4. ET

4. ET ARMINIO.] de quo diffimili planè Varo Velleius. *Tum juvenis genere nobilis, manu fortis, sensu celer, ultra barbarum promptus ingenio, nomine Arminius, Sigimeri principis gentis ejus filius, ardorem animi vultu oculisque preferens, assiduus militia nostræ prioris comes, & jam civitatis Romanae jus equestremque consecutus gradum, segnitia ducis in occasionem sceleris usus est, baud imprudenter speculatus, neminem celestius opprimi, quam quin nihil timeret, & frequentissimum initium esse calamitatis, securitatem.* Primò igitur paucos, mox plures in societatem consilii recipit; opprimi posse Romanos & dicit, & persuadet; decretis facta jungit, & tempus infidiarum constituit. Sunt qui ad Arminium nostrum ex militiâ Românâ, in quâ ductor popularium meruerat, notum & celebrem in urbe respexisse velint Virgilium lib. II. Æneid. v. 642.

*Dejicit Herminium, nudo cui vertice fulva
Cæsaries, nudique humeri; nec vulnera terrent.*

Postquam multa Arminii facta insignia Tacitus I. & 2. Ann. memoravit, præclarissimo immaturum ejus obitum elogio prosequitur. Cæterum Arminius abscedentibus Romanis, & pulso Maroboduo, regnum affectans, libertatem popularium adversam habuit: petitusque armis, cum varia fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit; liberator baud dubiè Germaniæ, & qui non primordia populi Romani, sicut alii reges ducesque, sed florentissimum imperium lacefferit: præliis ambiguus, bello non victus, septem & triginta annos vita, duodecim potentiae explevit: caniturque adhuc apud barbaras gentes.

5. ET CAMPO IN MEDIO.] Nomen etiamnum retinet inclytus Romana clade saltus Teuteberg: & victoriae cognomine insignis campus, Wintfeldt ad oppidulum Hornam in Westphalia. Lips. in not. ad Tacit. Annal. lib. I. n. 211. Mollerus, Lindenbrochius, Hamelmannus, Reineccius, Serarius, Isac. Pontanus, Calvisius, Pideritius, Stangevolius, ll. suprà §. 2. ci-tatis, Ægidius Bucher in Belg. Roman. lib. 3. c. 1. in fine. Hi omnes inter monumenta victoriae de Romanis reportatae referunt

runt campum, seu jugi planitem, vulgo Wintfeldt/ appellatam haud dubie à victoria; nam vincere Germanis winnen dicitur; verique simile videtur, de campo hoc loqui Tacit. lib. 1. Ann. *Medio campi albentia ossa, ut fugerant, ut restiterant, disjecta vel aggerata.*

6. PUBES GERMANA.] Tacit. 1. Ann. Suet. in Aug. c. 23. Flor. Velleius ll. cc. Verè Germana pubes non natione tantum, verum etiam virtute, cuius cum alias sèpissimè, tum in prælio Variano illustre specimen dedit; falso autem & immerito de Germanis Velleius, quod nisi expertus vix credebat, in summa feritate verutissimi, natumque mendacio genus. & Strabo scribit lib. 7. adversus hos (Germanos) plurimum utilitatis in incredulitate: quibus fides habita est, ii maxima damna intulerunt: ut Cherusci & eorum subditi, apud quos tres Romanae legiones cum Duce Quinctilio Varo, contra datam fidem, infidiis circumventæ, perierunt. Alienissima hæc calumnia ab indeole, & moribus gentis, cuius fides tantam semper laudem habuit, ut vel ipse Augustus, & eum consecuti Imperatores Romanii in Germanorum se custodiā tradiderint, & Frisiorum legati Romæ ausi gloriari, nullos mortalium armis aut fide ante Germanos esse. Tacit. lib. 13. Annal. vid. Henricum Huttenium in dialog. Arminii.

7. IMPERII GEMINAS NOBILE PIGNUS AVES.] Florus l. 4. c. 2. Tacit. 2. Ann. Et clades ejus superstites pugnam aut vincula elapsi referebant, hic cecidisse legatos, illic raptas aquilas, quas Germanicus Romanas aves, propria legionum numina apud eundem lib. 2. Annal. appellavit.

8. DESINAT EUPHRATES PARTHOS MEMORARE TRUMPHOS.] Grave quidem vulnus clade Crassianâ populis Romanus à Parthis accepit. Flor. lib. 3. cap. II. ingens inde fama Euphrati; verùm multis nominibus.

9. CLARIOR EST CESO LUPPIA QUINCTILIO.] de quo reportata victoria magnum nomen decusque gerit in elogio, quo Germaniam Tacit. de morib. Germ. ornauit. Sexcentesimum & quadragesimum annum urbs nostra agebat, cum primum Cimbrorum auditajunt arma, Cæcilio Metello ac Papirio Carbone

bone Coss. ex quo si ad alterum Imperatoris Trajani consulatum computemus, ducenti ferme & decem anni colliguntur, tam diu Germania vincitur. Medio tam longi ævi spatio multa invicem damna. Non Samnis, non Pæni, non Hispania Galliae, ne Parthi quidem sepius admonueré. quippe regno Arsacis acrior est Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis, quam cædem Crassi, amissi & ipse Pacoro, infra Ventidium dejeanus Oriens objecerit? At GERMANI, Carbone, & Cassio, & Scauro Aurelio, & Servilio Cepione, M. quoque Manlio fusi vel captis, quinque simul consulares exercitus populo Romano; Varum, tresque cum eo legiones etiam Cæsari abstulerunt. nec impune C. Marius in Italia, divus Iulius in Galia, Druus ac Nero & Germanicus in suis eos sedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæsar's mine in ludibrium versæ. Inde otium, donec occasione discordia nostræ & civilium armorum, expugnatis legionum hibernis, etiam Gallias affectavere: ac rursus pulsi inde, proximis temporibus triumphati magis quam vieti sunt.

10. REDDIDIT ILLE JOVI.] Inscriptio monumenti Capitolini apud Lazio lib. 7. comment. Reip. Rom. c. 4. Velleius lib. 2. c. 91. Sueton. in Aug. c. 21. Florus l. 4. c. 12. Eutropius l. 7. in Aug. Ovidius l. 5. & 6. Fast & l. 2. Trist. Horatius l. 4. od. 15.

*Et signa nostro restituit Jovi,
Direpta Parthorum superbis
Postibus: &c.*

Quantopere signis, sive ultrò, ut Florus, sive, ut Suetonius ait, reposcenti, redditis gavisus sit Augustus, indicant tot & tam variis hac de re signati nummi veteres cum inscriptione civibus & sign. milit. à Parthis restitut. in aliis recuper. alibi SIGNIS RECEPPTIS: quorum icones apud Lazio l. c. expressæ.

11. HIC AQUILAS VICTOR POSSIDET USQUE SUAS.] Arminius apud Tacit. lib. 1. Cerni adhuc Germanorum in lucis signa Romana, quæ diis patriis suspenderit. Nondum ergo tunc, nec unquam Augusto remissa fuerant; an postea ductu Germanici, & auspiciis Tiberii recepta, auctores inter se dissentiunt. Affirmat Tacit. lib. 1. Ann. Bructeros sua urentes expedita cum manu L. Stertinus, missu Germanici fundit; interque cædem

dem & prædam reperit unde vice simæ legionis aquilam cum Varo amissam. lib. 2. Ipse majoribus copiis Marjos irrumpit quorum dux Malovendus, nuper in ditionem acceptus, propinquo luco defossam Varianæ legionis aquilam modico præsidio servari indicat. Ad quem locum Lipsius not. 62. Hic autem inventa aquilarum una, & supra lib. 1. altera; ergo receptæ nunc omnes. Qua de causa arcus erectus dicatusque: Tacit. l. 2. Fine anni arcus propter ædem Saturni ob recepta signacum Varo omissa, ductu Germanici, auspiciis Tiberii; & ædes Fortis Fortunæ &c. dicantur. Quin Dio lib. 57. scribit. At Germanicusexpeditione in Germanos prospéra ad Oceanum usque processit barbarisque vi devictis, ossa eorum, qui cum Varo ceciderant, lecta humavit, signaque militaria recepit. Sed idem Dio lib. 60. Claudio demum Cæsare, unicam quæ restabat aquilam, receptam perhibet: ita enim habet. Eodem anno (U.C. DCCXCIV) Sulpitius Galba Chattos vicit & P. Gabinius Marjos, qui inter alia, quæ laudi essent, militarem aquilam quæ sola è clade Variana adbuc supererat, recuperavit. Hic aut Tacitum nos fallere, aut Dionem, necesse est. Quam enim aquilam Tacitus Malevendo Marorum duce atque in ðice, Germanicum Cæsarem recepisse à Maris, hanc Dio Cassius scribit Claudio demum Cæsare per Legatum Gabinium esse recuperatam. Facit hæc dissensio magnorum inter Romanos scriptorum, ut suspicari libeat, non adeo exploratum fuisse ipsis scriptoribus, aquilæne omnes redditæ fuerint, nec ne. Ideo Floro potius inhærendum censeo, qui lib. 4. c. 12. Signa, & aquilas duas adbuc barbari possident; tertiam signifer prius, quam in manus hostium veniret evulsam rem samque intra baltei sui latebras gerens, in cruenta palude sic latuit. Sed & an hæc aquila relata sit ad Romanos abrumpit Florus. Lipsius ut Florum Tacito conciliat, suspicatur Florum, qui epitomen Livii dedit, ex persona & ætate Livi tantum loqui, qua nondum redditæ erant aquilæ à Germanis. At quis credat Florum, quem trajani tempore vixisse volunt, hanc ævo suo populi Romani gloriam ex receptis aquilis dissimulare potuisse, quando tanto triumpho receptas de Parthis aquilas legerat. Quapropter non desunt, qui Aquilas nunquam omnes è

D 3

Ger-

Germania receptas sentiunt. Quos inter Cuspinianus Florum secutus in vita Augusti. Nec unquam bæ redditæ sunt Imperatoribus Romanis, quod Parthi fecerunt, sed semper in hunc usque diem servatae; licet Tacitus scribat Germanicum, cum in Tenthburgiensis saltu reliquias Varianæ cladis inspicere concupisceret, per L. Stertinium apud Bructeros undevicesimæ legionis aquilam cum Varo amissam repperisse. Majorem ergò fidem hac in re Floro, quam Tacito habendam esse, & non sine ratione censuit Cuspinianus: si enim verè Variana signa recepta fuerunt, cur Tacitus tantum ac Dio, & quidem diverse id meminerunt? nam signa à Parthis remissa poëtæ pariter & historici magno numero & consensu celebraverunt. Cur Velleius, quod gratum, lætum & magnæ gloriæ Tiberio erat, in laudibus ejus alioquin immodicus siluit? quomodo contrarium scribere Florus ausus esset? Arcus quidem similis esse potuit triumphis, quos apparatus splendidios, victoriæ autem inanes falsosque, de Germanis non raro Imperatores Romani egerunt; quod Tacitus quoque de morib. Germ. agnovit. *Inde proximis temporibus triumphati magis, quam vici sunt.* Alio quoque & excellentiori quidem modo aquilas suas Luppiæ usque obtinet, imperio nimirum ad Francos primum, & ab his ad Saxones, utrosque Luppiæ aliqua ex parte quondam accolas, translato. Nec desunt, qui Imperii insignia ab aquilis clade Variana raptis originem accepisse existimarent: ita enim fenserunt & scripserunt Cuspinianus, & Ulricus Huttenus: ille in Aug. *Non enim biceps est aquila, ut imperitum vulgus credit: sed duæ simul; quarum altera alteram expansis alis obtexit, tertiam signifer legionis tertiae abstulit paludeque demersit, ne in hostium manus veniret, alioqui tres haberemus aquilas in insignibus Imperii.* Hic vero & clarus in carmine de Germania non degeneri:

Vindice ut Arminio, celeris prope rura Visurgis,

Romanas acies, miro Germania motu,

Quinctiliumque ducem conciderit, unde birostræ

Contigerint aquilæ, traducti insignia regni,

Excussumque jugum, non tantum hæc tempora nossent.

Horum astipulatorem Flavium Illyricum exagitat & refellit

Card.

Card. Bellarminus de translat. Imp. Rom. lib. I. c. 7. §. 2. & *Romanos Imperatores negat bicipitem aquilam in insignibus ferre ob duas aquilas ab Arminio quondam Vari Legionibus detraetis: non enim duas aquilas in insignibus Imp. gerere, sed unam divisam in duo capita: cuius rei causam esse, quod imperium effet inter duos principes divisum, quorum alter in occidente, alter in Oriente sedem habebat. Atqui etiam prius, quam imperium divideretur, in columna Trajana & Antonina videre fuit duplicem aquilam concorporatam, sic ut in Imperii insignibus hodie solet. Lips. in analectis ad Milit. Rom. dialogo II.*

12. PENE EXITIABILIS.] Sueton. in Aug. c. 23. *Graves ignominias cladesque, duas omnino, nec alibi quam in Germania, accepit, Lollianam & Varianam: sed Lollianam majoris infamiae, quam detrimenti; Varianam penè exitiabilem, tribus legionibus, cum duce legatisque, & auxiliis omnibus, cæsis. Magnitudinem igitur hujus cladis, quæ à Suetonio penè exitiabilis, à Velleio atrocissima calamitas vocatur, facile quis cogitatione comprehendet, sive cum Polybio lib. 6. tribuat legioni quina millia peditum, & trecentos equites, sive cum Vegetio peditum sex millia, equites septingentos & triginta duos, qui numerus militum in legione pro voluntate Imperatoris modo auctus, modo fuit imminutus. Gellius affirmat LX. centurias XXX. manipulos, X. cohortes fuisse in legione. Hujus itaque exercitus cum auxiliis omnibus, quæ è sociis conscripta non minorem certe numerum confecerint, ad internecionem deleti nuntius ingentem mœrorem metumque Augusto, & urbi attulit. Velleius l. c. *Ordinem atrocissimæ calamitatis, qua nulla post Crassi in Parthis damnum, in externis gentibus gravior Romanis fuit, justis voluminibus, (utinam cum XX. libris de bellis Germanicis à Plinio scriptis superessent!) ut alii, ita nos conabimur exponere. Nunc summa deflenda est. Exercitus omnium fortissimus, disciplina, manu, experientiaque bellorum inter Romanos milites princeps, ad internecionem trucidatus est. Flor. lib. 4. cap. 12. Nihil illa cede per paludes, perque silvas cruentius: nihil insultatione barbarorum intolabilius**

bilius, præcipue tamen in causarum patronos. Aliis oculos, aliis manus amputabant: unius os sectum, recisa prius lingua, quam in manu tenens barbarus, tandem, inquit, viperæ fribilare desiste. Sueton. loco cit. Hac nunciata, excubias per Urbem indexit, ne quis tumultus existeret: & præsidibus provinciarum propagavit imperium, ut & à peritis & assuetis socii contine-rentur. Vovit & magnos ludos Jovi Opt. Max. si rem publicam in meliorem statum vertisset: quod factum Cimbrico Marsicoque bello erat. Adeo namque consternatum ferunt, ut per continuos menses barba capilloque summisso, caput interdum foribus illideret, vociferans: Quinctili Vare, legiones redde: diemque clavis quotannis mæstum habuerit ac lugubrem. Metuebat enim, ne una cum Gallis Italiam ac Romam Germani peterent. Dio lib. 56. Augustus Variana clade audita, vestem, ut quidam memorant, laceravit, inque magno luctu fuit, propter amissum exercitum, metumque, qui à Germanis, & Gallis impendere videbatur, maxime quod eæ gentes jam ipsam Italianam ac Romam petituras verebatur; sed neque urbana juventus magni momenti supererat, & sociorum auxilia, quæ alicujus essent pretii, afflicta erant. Nihilominus tamen ad omnia se, quantum presens rerum conditio ferebat, comparavit. Et quoniam ii, qui militari essent ætate, dare nomina nolebant, ex iis qui nondum annum trigesimum quintum attigissent, quintum; ex natu majoribus decimum quemque, ut jors in quemvis incidisset, bonis privatum, ignominia notavit. postremo cum multi ne sic quidem obedirent, quosdam morte mulctavit, &c. Et quia complures Galli ac Germani Romæ observabantur, partim peregrinantes, partim inter stipatores recipiendi, veritus, ne quid bi novi molirentur, in insulas armatos amandavit, inermes urbe exire jussit. Hæc tum ab Augusto acta: ea quæ decreta fuerant, & inter hæc triumphus Tiberii de Pannoniis, Ludi que omitti. Sueton. in Tib. cap. 17. Nam sub id fere tempus Quinctilius Varus cum tribus legionibus in Germania periret: nemine dubitate, quin victores Germani juncturi se Pannoniis fuerint, nisi debellatum prius Illyricum esset. Quas ob re triumphus ei decretus est, multique & magni honores. tri-

um-

umpbum ipse distulit, mæstæ civitate clade Variana. Etsi Hæc clades exitium imperio non attulerit, ingens tamen damnum ex ea consecutum: nam ut Flor. loco cit. Hac clade factum, ut imperium, quod in litore Oceani non steterat, in ripa Rheni fluminis staret.

13. CÆSARE AUGUSTO.] Paucis ante obitum ejus annis, cum bellum Pannonicum confectum esset, & plures fulsissent cometæ. Tacit. I. Ann. Bellum ea tempestate, qua vivere defiit Augustus, nullum nisi adversus Germanos supererat: abolenda magis infamie ob amissum cum Quinctilio Varo exercitum, quam cupiditate proferendi imperii. Velleius lib. 2. Tantum quod ultimam imposuerat Pannonicō ac Dalmatico bello Cæsar manum, cum intra quinque consummati operis dies funestæ ex Germania epistole cæsi Vari, trucidatarumque legionum trium, totidemque alarum & sex cohortium. Dio loco c. cælum sæpius ardere apparuerat, multis simul cometæ effulserant. Manilius l. I.

*Extremas modò pergentes ut fædere rupto
Cum fera ductorem rapsit Germania Varum,
Infecitque trium legionum sanguine campos,
Arserunt toto pessim minitantia mundo
Lumina, & ipsa tulit bellum natura per ignes,
Opposuitque suas vires, finemque minata est.*

De tempore vero acceptæ cladis variant auctores: Lindebrochius in hist. Armin. & Helmvicus in theatro, imputant ei annum à nato Christo 12. imperii Augusti. 52. & U. C. 762. sub P. Cornelio Dolabella, & C. Junio Silano Coss. quibus de anno Christi Baronius, & plures consentiunt; et si Browerus, Horrion & Calvisius 9. & alii 10. ponant: similiterque, juxta Pighium tom 3. Annal. l. 18. ac Sigionum comment. in Faftos, annum U. C. vel 761. vel 763. Coss. Sulpitio Camerino & Poppæo Sabino, ut Browero & Stangevolio placet. Quod spectat ad tempus anni, longius æstatem processisse, ex Velleio colligitur: *Mediam ingressus Germaniam, jurisdictionibus agendo que pro tribunali ordine, trabebat æstiva.* Diem denique cladis tam memorabilis, quem Augustus mæstum ac lugubrem

E quo-

quotannis habuit, iv. Non. Sextil. diem enimvero, ut notat Gellius lib. 5. cap. 17. & Macrobius lib. 1. cap. 16. inominalem, quo male ad Cannas pugnatum est, Pantaleon, Eberus, & qui, præterea Beroaldum sequuntur, assignant, eo, quod Florus lib. 4. cap. 12. scribat, Varus res perditas eodem, quo Cannensem diem Paulus, & fato est & animo secutus. Putarunt enim sensum horum verborum esse, Varus eo die periit, quo Paulus Cannensi prælio. Verum, ut Casaubonus in Suet de Aug. c. 23. animadvertisit, diem pro clade eleganter Florus usurpavit. Non nulli cum Aventino malunt iv. Non. Julii. Sed frustra dies quæritur, quem veteres historici quasi ex compacto filuerunt, aut certum ideo definire forte nescierunt, quod ut auctor est Dio, triduo cum Romanis fuerit dimicatum, & quidem, quod observat Henricus Hagelgans in suo Arminio, primo die hand procul Alisone ad caput Luppiæ, altero inde paulo remotius juxta arem Falckenberg, tertio & ultimo prope Hornam aut Dethmoldiam.

14. ARMINIO DUCE.] Flor. l. 4. c. 12. *Duce Arminio arma corripiant. Strabo lib. 7. Arminii, qui belli dux fuerat Cheruscis, cum violatis paetis Varum Quinctilium invaderent. Tacit. 2. Ann. Vis nationum, virtus ducum in æquo: sed Maroboduum regis nomen invisum apud populares, Arminium pro libertate bellantem favor habebat; desertus tamen ab Inguimero fuit, non aliam ob causam, quam quia fratris filio juveni patruus senex parere deditabatur. Tacit. 2. Annal. Dux igitur Arminius gentis suæ, & sociorum ejus fuit, omnibus hujus muneric partibus egregie functus, irmo & militis, qui manu, voce, vulnere sustentabat pugnam. Tacit. 2. Annal.*

15. A CHERUSCIS.] Inter Germaniæ populos, a quibus Variana strages edita, eminuere Cherusci, validissimum natione, à Cæsare lib. 6. Velleio lib. 2. Strabone lib. 7. Tacito lib. 1. 2. 11. 12. 13. Annal. & de morib. Germ. Plinio lib. 4. cap. 14. Floro lib. 4. cap. 12. Dion. l. 54 55. 56. Fastis Capitolini apud Onuphr. & Pighium, Nazario in panegyr. Constantini M. descripta celebrataque. Non omnes inter Albim & Visurgim, ubi vera & præcipua sedes eorum fuit, & silva Bacenis pro nativitate.

VO

vo muro objecta, Cheruscos à Suevis, Suevosque à Cheruscis, injuriis incursionibusque prohibuit; etiam pro parte aliqua cis Visurgim habitarunt. Dio lib. 54. de Druso: *Lupiæ fluminis ripis ponte junctis, Sigambros irrupit, perque eos in Cheruscorum fines usque ad Visurgim processit.* Velleius lib. 2. *Intra-ta protinus Germania, &c. recepti Cherusci, & amnis mox nostra clade nobilis transitus Visurgis.* Isac. Pont. de orig. Franc. lib. 1. cap. 9. *pro parte cis Visurgim coluisse non abnue-rim.* Cluver. lib. 3. German. antiq. cap. 19. Maximè Arminio duce gens hæc floruit, qui Chattos & Cheruscos, cum quibus illi, teste Tacito 12. Ann. *eternum discordant, conciliaverat, ut aliquamdiu junctis viribus Romanorum imperium propulsarent;* eo vero defuncto recruduit vetus odium, evenitque quod Tacit. de morib. Germ. memorat. *In latere Cauchorum Cattorumque, Cherusci nimiam ac marcentem diu pa-cem illaceffiti nutrierunt, idque jucundius, quam tutius fuit, quia inter impotentes & validos falso quiescas. ubi ma-nu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt.* Ita qui olim boni æquique Cheruscis nunc inertes ac stulti vocantur. *Cat-tis victoribus fortuna in sapientiam cessit. tæti ruina Cherusco-rum & Fosi, contermina gens.* Mansere tamen adhuc ævo Clau-diani veteres ad Albim sedes, nomenque Cheruscorum: quod ipse testatur in panegyr. de iv. consulatu Honorii:

----- *Et ingentes Albim liquere Cherusci.*

16. BRUCTERIS.] Non solum Cherusci, verum etiam Bructeri Varianam cladem effecerunt, qui propterea sua exuferunt atque à Germanico vastati. Tacit. 1. Ann. *Bructeros, sua uren-tes, expedita cum manu L. Stertinii, missu Germanici, fudit: interque cædem & prædam reperit undevicesimæ legionis aquila-m, cum Varo amissam.* Ductum inde agmen ad ultimos Bructe-rorum: quantumq; Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum:

17. MARSIS.] Antiqua, & claræ originis in Germania gente. Tacit. de morib. Germ. *Celebrant carminibus antiquis Tuistonem Deum terra editum, & filium Mannum, originem gen-tis conditoresque. Manno tres filios assignant, &c.* Quidam autem, licentia vetustatis, plures Deo ortos, pluresque gen-

E 2 tis

iis appellationes, Marsos, Gambrivios, Suevos, Vandilos affirmant: eaque vera & antiqua nomina. Maxime iis infestus Germanicus fuit, abolendae infamiae causa, ob amissum cum Quintilio Varo exercitum, à Tiberio in Germaniam missus. Tacit. 1. Ann. Ventumque ad vicos Marforum; & circumdatæ stationes. Quinquaginta millium spatium ferrofam misque pervastat. Profana simul, & sacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod Tansane vocabant, solo & quantumur. Idem lib. 2. Ipse (Cæsar) majoribus copiis Marsos irruptit, quorum Dux Malovendus, nuper in deditioñem acceptus, propinquo luco defossam Varianæ legionis aquilam, modico præsidio servari indicat. Causa igitur hujus vastationis, & irruptionis non alia, quam quod Varum, per fines Marforum ad Amisiam, Dalichium, & Aldenbecam porrexit, ad Visurgim proficiscentem, ab iisdem & conterminis populis cæsum meminerat. Cluver. lib. 3. Germ. antiq. c. 11. Marforum vestigium adhuc extat in Dithmarsen / pago dicecensis Paderbornensis, & in vicino Westphaliæ Ducatus oppido Volckmarsen.

SAL-